

Forskning på ”Nyskaping i småbedriftsmiljø”

Bjarne Lindeløv og Asbjørn Karlsen

Nordlandsforskning

Endelig rapportversjon blir tilgjengelig på www.nforsk.no

Norsk sammendrag

Denne rapporten er del av Nordlandsforskning sin følgeevaluering av programmet: ”Nyskaping i Småbedriftsmiljø”. Å gjennomføre en evaluering av et program som er innvevd i komplekse og dynamiske samfunnsprosesser vil alltid ha det måleproblemet å isolere årsakssammenhenger generert fra programmet, fra andre samfunnsmessige prosesser som skjer uavhengig av dette. Evalueringen er gjennomført som en kvalitativ studie med intervjuer av sentrale deltakere både før programmet ble startet opp, under gjennomføringen av programmet og etter dets avslutning.

Foranledningen til ”Nyskaping i Småbedriftsmiljø” var et forprosjekt innenfor Strategisk Næringsplan for Hordaland 1999. Industrikonsulenten på Osterøy har vært prosjektleder og ansvarlig for gjennomføringen av prosjektet som har vært godt organisatorisk forankret i Osterøys næringsliv samt relevante lokale institusjoner. Budsjettrammen har vært på 1.8 mill. kr. og er finansiert av SNP-Hordaland, SND (Innovasjon Norge), Osterøy Utvikling, statlig kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift samt deltakeravgifter fra bedrifter

Næringslivet i Osterøy er kjent for å være dynamisk, men merker også det press som nasjonalt og internasjonalt er på industriproduksjon. Industrien på Osterøy har vokst fram organisk over lang tid og sysselsettingen i sekundærnæringene er i forhold til et landsgjennomsnitt ganske høyt med 34,9 prosent. Næringsstrukturen består av små næringsklynger og i alminnelighet har Osterøy-industrien en gunstig beliggenhet med nærhet til Bergen og byens markeder. Målet med programmet ”Nyskaping i småbedriftsmiljø” har på denne bakgrunn vært å styrke nyskapingsevnen og øke nyskapingens aktiviteten i næringsmiljøet. Fokus har vært på nyskaping som et resultat av samspill, hvilket også har betydd at programmet i utgangspunktet hatt et bredt perspektiv på innovasjon.

Innledningsvis bar programmet preg av en prosjekt- og konstruksjonslogikk. Konstruksjonslogikken kommer bl.a. til uttrykk derved at situasjonsanalyser som ble gjennomført i ulike bedrifter skulle danne grunnlag for en rekke delprogram. Videre skulle det ut fra ulike satsingsfelt organiseres enkeltstående og selvstendige aktiviteter, som det

skulle rekrutteres interesserte til. På denne måte skulle programmet bidra til å konstruere en ny dimensjon. Etter og delvis samtidig med gjennomføring av situasjonsanalysene og et ledertreningsprogram, ble perspektivet i nyskappingsprogrammet noe endret fra det vi kaller for et utenfra til et innefra perspektiv.

Med innefra perspektivet blir målet i større grad å understøtte og bidra til prosesser. Det å gå inn i eksisterende prosesser blir innfallsvinkelen og karakteristisk for denne prosessuelle metoden er at den har gitt mulighet for utvikling av nye spor. Spor, som ligger i forlengelse av de spor som allerede er gått opp, men som også kombineres med helt nye impulser. Især for et småbedriftsmiljø har denne innfallsvinkelen vært positiv. Dette skyldes ikke minst det forhold at resurser og kapasiteten hos små og mellomstore bedrifter til å bevege seg vesentlig utenfor sitt produksjonsfokus og gripe tak i alternative utviklingsprosesser på egen hånd, ofte er begrenset. Andre forhold som også har vært med til å framme innefra perspektivet er den erfaring at for å lykkes med innovasjoner så forutsetter det:

- at en må trede inn i komplekse prosesser,
- at en for å bli oppfattet som relevant må være på plass til rett tid
- at en må være fleksible til over tid å inkorporere endringer som skjer på både mikro- og makronivå.

Dreining i profil har bevirket at prosjektleder for programmet ”Nyskaping i småbedriftsmiljø” og dermed Industrikonsulenten på Osterøy har involvert seg mer i aktivitetene enn det som var tenkt i utgangspunktet. Derfor ble programmet også forlenget fram til sommeren 2004. Innsatsen er også i høyere grad blitt forankret og basert på lokale resurser og lokale utviklingsnettverk. Gjennom den prosessuelle tilnærming til innovasjon og nyskaping fikk man aktivert disse ressurser og nettverk på en dynamisk måte. Utvikling ble slik sett generert nedefra gjennom en vekselvirkning mellom bedrift og næringsutvikler.

En av satsningsområdene for nyskappingsprogrammet har vært å styrke bedrifters innovasjonsevne ved å ta i bruk 3D-teknologi. Dette var et prosjekt som skulle bidra til å demonstrere potensialet i teknologien, bidra til å bygge opp kompetansen ute i bedriftene og bidra til å stimulere flere bedrifter til å innføre teknologien. For deler av verkstedsindustrien er det å ta i bruk denne teknologien uttrykk for en strategisk satsning som forventes å resultere i mer profesjonaliserte og effektive utviklings- og produksjonsprosesser. Men gjennom prosjektet ble det også tydelig at det ikke uten videre var så enkelt å transformere teknologien fra en bransje til en annen. Teknologimobiliteten ble begrenset dels av det forhold at 3D-teknologien anvendes på ulike bruksområder med ulike praksiser og dels av at teknologien gjennom denne spesialisering ble bundet opp til ulike leverandørsystemer.

Programmet ”Nyskaping i småbedriftsmiljø” har involvert seg i og har bidratt til flere produktutviklingsprosjekter, som for eksempel vakuumpumpe og mobil toalett-tilhenger. Denne involveringen har bidratt til erfaringslæring ved å vise at det å lykkes med produktutvikling er mye mer enn å lykkes med teknologiutvikling. Produktutvikling i småbedriftsmiljøer kan ikke isoleres fra forhold som produksjonsorganisering, markedsrelasjoner, det å skape betingelse for oppbygging av tillitsrelasjoner i kunde og leverandør nettverk, det å utnytte og bygge opp kunnskaper gjennom bransjeoverskridende nettverk samt finansiering. Dette er alle elementer som prosjektleder gjennom programmet har vært involvert i. Når det gjelder finansiering har han i særdeleshet bidratt aktiv til utformning av søknader, herunder også skattefunnsøknader. Selv om utviklingsevne og potensial varierer innen for klyngen av metallbedrifter, så synes denne bransje, i løpet av programperioden, å ha styrket sin stilling ved både å bli mer dynamisk samt mer utviklings- og teknologiorientert.

Et prosjekt som ble til i løpet av programperioden er bioenergiprojektet: "Osterøy Energi". Et stort kartleggingsarbeid har vært gjennomført i forbindelse med dette prosjektet. Herunder er ulike bioenergikilder samt lokale ressurser både i form råstoff og kompetanse blitt vurdert. Som sekretær for styret har industrikonsulenten bidratt med å skaffe tilveie informasjon og kunnskap og generelt sett vært en pådriver av prosjektet. Osterøy Energi representerer et nytt spor i industriutviklingen på Osterøy. I et kunnskapsperspektiv har prosjektet vært utfordrende, fordi det har krevd en betydelig informasjonsinnhenting fra både fra inn og utland. Som i andre utviklingsprosjekt har det også har vært viktig å skaffe finansiering. Industrikonsulenten har derfor også anvendt store ressurser på det å søke på finansieringskilder. Videre bærer satsingen på bioenergi og på miljøorienterte bedrifter i seg kimen til en ny næringsklynge på Osterøy. Det utgjør et nytt utviklingsspor for dette industrisamfunnet med mulighet for å utvikle seg til en både lokal og regional forankret verdikjede.

I et entreprenørskapsperspektiv har programmet "Nyskaping i småbedriftsmiljø" også bidratt ved etablering av ny virksomhet. Det gjelder for eksempel etableringen av Revheim Auto Restorations. Etableringen av denne bedriften viser også programmets bredde som et innovasjonsprogram. Denne bedriften baserer seg på et håndverk som kunnskapsmessig er utdøende i norsk sammenheng. Nyskaping og innovasjon dreier seg her om det å forvalte kunnskap og i denne forbindelse representerer den praksis og erfaringsbaserte kunnskapen et viktig fundament.

Evalueringen synliggjør at programmet: "Nyskaping i småbedriftsmiljø" har oppnådd både sitt hovedmål og resultatmål som henholdsvis ble formulert som det

- Å styrke nyskaping og øke nyskappingsaktiviteten, og det at
- Småbedriftsmiljøet som helhet skulle styrkes, spesielt med hensyn til å få fram og gjennomføre nyskaping som resultat av samspill.

Sett som et lokalt næringsutviklingsarbeid har programmet gitt interessante resultater. Prosjektleder har fungert som det vi kan kalle en samfunnsentreprenør.

Samfunnsentreprenøren er en koblingsaktør som går inn i faktiske prosesser. Denne rollen er i tråd med det interaktive innovasjonsperspektivet i den utstrekning som dette forutsetter at innovasjon skjer som et resultat av at ulike kunnskaper, individuelle eller institusjonelle og ulike funksjoner kobles sammen på en kreativ måte. Samfunnsentreprenøren, som konkret koblings- og prosessaktør, avlaster innovasjonssystemet og bidrar til å redusere de individuelle transaksjonskostnadene for et næringsmiljø. Også som et bindeledd mellom offentlig og privat sektor spiller samfunnsentreprenøren en viktig rolle. I kraft av å være industrikonsulent på Osterøy, kan prosjektlederen på denne måten trekke inn andre nærings- og samfunnsrelevante utviklingsprosjekter. Selv i et så gjennomslagskraftig og delvis åpent næringsmiljø, som det vi finner på Osterøy, viser det seg at det er behov for en formidlingsinstans av ideer som sirkulerer i miljøet. Det er derfor også rimelig å konkludere at programmet "Nyskaping i småbedriftsmiljø" ikke hatt mulighet for å oppnå sine resultater om ikke prosjektleder på forhånd hadde en institusjonell base.

"Nyskaping i Småbedriftsmiljø" har vist at det å jobbe mot småbedriftsmiljøer krever tilpassete virkemidler. Kompetansen hos konsulenter er ikke uten videre tilpasset kulturer og forhold i småbedriftsmiljøer. Gjennom deres markedsorientering bygges det opp erfaring og utvikles det produkter som er innrettet for et annet marked enn markedet for småbedriftsmiljøer. For å lykkes i utviklingsarbeidet i et industrimiljø som Osterøy må en kunne forstå småbedriftsmiljø-koden. Prosjektleder har gjennom sin lokale forankring bidratt

til å bygge videre på den struktur som er viktig for slike industrimiljøer: At akkumulert kunnskap og erfaringer spiller en viktig rolle som basis for evnen til å være grenseoverskridende og fornyende.

Selv om næringsmiljøet på Osterøy har vært et gunstig ”laboratorium” for å gjennomføre et program som ”Nyskaping i småbedriftsmiljø” i, så er forholdene på Osterøy dog ikke så unike, at en ikke vil kunne oppnå noe lignende andre steder. I et etterfølgende oversettelsesarbeid bør det legges et kunnskapsgrunnlag til grunn. Dette er viktig for å sikre en hensiktsmessig gjenbruk av erfaringer som er gjort til andre områder. En ting er å identifisere trekk ved en case som har overføringsverdi og kan generaliseres, noe annet er det uten videre å ville overføre og transformere disse erfaringer til et annet case. Her er det behov for en oversettelse og denne oversettelse må bero på et faktisk kunnskapsgrunnlag om de strukturer og relasjoner som gjør seg gjeldende i nye case. Det krever med andre ord en kontekstforståelse fordi næringsstrukturen vil variere. Å sikre at erfaringene blir anvendt og å sikre at det finnes et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag for å kunne overføre erfaringene til nye områder, er en oppgave som fylkeskommunen, i sin nye rolle som regionalutviklingsaktør, må vareta.